

Mi is az a tárca? Mitől jó egy tárca? Milyen paraméterek mentén lehet Darvasi László / Szív Ernő nyelvezetének főbb jegyeit megfogni? Egyáltalán: miért szükséges az írói alteregó használata? Amire pedig az eddig született körültekintő kritikák nem tértek ki, már egy ebből következő kérdés: miért van az *olvasónak* szüksége erre az írói alteregóra, akiből a szép és a giccses úgy folyik, mint a víz? Félreértés ne essék: nagyra értékelem mind Darvasi, mind Szív szövegvilágát; azokat az apró, váratlan

Kustos Júlia 79

JÁTÉK ÉS PENZUM

Szív Ernő: *Meghívás a Rienzi*

Mariska Szabadidő Klubba

nyelvi fordulatokat, amelyektől a rongyosra használt, mindennapi témák megfogalmazásának abszurditása miatt meg kell szakítani az olvasást, hogy visszatérjünk az előző mondatra, ellenőrizni, miről is van szó. (Példa a *Meghívás...* egyik tárcájából: „Így vágta el a torkukat, Lajoskám, így! – És boldogan köhécselt, mint egy náthás kiskancsó.”) Emellett Darvasi még a célzott giccses is jól csinálja (a *Virágzabálók* Pelsőczy Klárája köré épülő hajszálfinom, tündöklő, hatszáz oldalon át fenntartott univerzumát, ami az apja hagymázás monológja mentén már a kezdetektől építkeznek: „Tenyered közepén folt piroslik, angyal lábnyoma lehet. Odaszállt, amikor születélt, táncolt a te kicsi tenyereden”¹). Ez a nyelvezet és szövegszerkesztés a maga sodró tempójával, képiségeinek elsöprő erejével és olykor laza tematikai fókuszával könnyen lehetne kezdő írók suta kézjegye. Darvasi azonban mérnöki pontossággal fejlesztette tökélyre művei egyedi nyelvi világát.

Mielőtt jobban belemerülnék giccs és nyelvezet kérdéseibe, talán érdemes az olvasói igények felől indítanunk. Ahogyan Pogrányi Péter is kifejti egy korábbi Szív Ernő-kötettel kapcsolatban,² úgy tűnik, még mindig (vagy már megint) a nagyregényekre van igény, azaz a novella, a tárca háttérbe szorul. A gyorsan fogyasztható és emészthető frappáns és kvázi-elgondolkoztató tartalmak mellett (amit nem más eredményezett, mint a gyorsuló információáramlás, a web 2.0, a rövidülő fókuszidő stb.) érdekes módon az irodalommal szemben támasztott igény még mindig propagálja a nagy, világok mélységeit feltáró köteteket – a monumentális *A tűz és jég dala* kötetsozortól a vaskos Ulpius-ház könyveken át egészen a *Világoló részletek*ig. Ennek nyilvánvalóan piaci szempontból is adott a logikája, hiszen ki ne szeretne egy adott összegért – tegyük fel, ötezer forintért – száz-százötven oldalas könyv helyett hatszáz oldalas nagyregényt venni? Talán pontosan ebből a triviális logikából következik az is, hogy az emberek, ha már időt szánnak az

olvasásra, talán jobb szeretnek nagyot vállalni, és nem kis lépésekben, novellákban araszolni. Ehhez képest a Szív-tárcakötetek szövegeinek terjedelme – a műfaji keretektől adódóan – kifejezetten rövid. Azonban mind a 2017-es *Az irodalom ellenségei*, mind a *Meghívás...* egy világot tematizál – ez pedig az írók elmebajos világa. (Hiszen nem nehéz a szabadidőklub szótól elindulva a szanatóriumra asszociálni.)

Rátérve az alteregó kérdésére: van-e, és ha igen, miért van igény arra, hogy álnevek mögé csempészett szövegeket olvassunk? Az első kérdésre válasz helyett álljon itt az elmúlt harmincöt évből Sárbogárdi Jolán, Csokonai Lili, Spiegelmann Laura, Mikecs Anna neve. Ezen túl pedig miért van az olvasónak igénye arra, hogy kvázi-irodalomtörténeti írásokat olvasson – jelen esetben századfordulós szerelmi bonyodalmak rokkó eszköztárral túldíszített bulvárját? S itt a mai olvasó számára kikerülhetetlenül előjön Nyáry Krisztián neve is, aki leporolva a kanonizált magyar szerzők magánéleti hagyatékát (legutóbb: levelezéseit³) hozzájárul a közoktatási intézményekben egyébként is előszeretettel propagált referenciális olvasásmódok érvényesítéséhez. Szív e kötetben összegyűjtött munkáinak háromnegyedét teszik ki az olyan anekdotikus történeteket feldolgozó tárcák, melyek tematikusan önkéntelenül is elsősorban Nyáry munkásságára engednek asszociálni.⁴

A jelenséget pedig fontos alaposan körüljárni. A könnyebben befogadható, a referencializálás igényét (és így egyfajta érzelmi viszonyulást) kielégítő irodalom nem jobb vagy rosszabb, mint azok a művek, amelyekben nem jelennek meg irodalmi arcok, nem dúlnak háborúk, vagy bontakoznak ki irodalomtörténeti szerelmek. Azonban nehéz elszakadni az érzelmektől, hiszen pontosan ebben rejlik ennek az irodalomnak a kulcsa: az érzelmi viszonyulás (elégedettség, a tudásbéli kihívás illúziója, a kiszámítható struktúra beteljesülése, ezáltal pozitív visszacsatolása az olvasó irányába) sikeresen felülírja a *szöveg* teljesítményét. A referenciális olvasásmód pontosan azért népszerű és (például a közoktatásban) előszeretettel alkalmazott, mert teret enged a „jó válaszoknak” és a „jó interpretációknak”. Úgy gondolom, relatíve sok középiskolában elhangzott ez, vagy ehhez hasonló mondat: a költő azért írta ezt a verset, mert reménytelenül szerelmes volt egy Júlia/Lilla/Anna/stb. nevű személybe. És hoppá, itt is vagyunk; a fókusz a szöveg megoldásairól átkerül a referenciális ő személyére, és a szöveg az érzelmek kifejezésének piszkozatpapírja lesz – nem pedig önálló műalkotás.

Így tehát nem feltétlenül nyelvezetükért vagy narrációs megoldásaiért szeretik az olvasók az ilyesfajta szövegeket, hanem azért, mert megerősítést nyernek eddigi tudásukat illetően, vagy éppenséggel edukációs tartalomként forgatják, és így elégedettséget éreznek tudásuk gyarapodása okán. Az elkerülhetetlen kérdés tehát végsősoron nem más, mint hogy a referenciális olvasásmód mit adhat/vehet el az olvasótól?

A giccs fogalmának egyik megközelítése azt állítja, hogy a giccs „túl-ságosan könnyen juttat ezekhez [a magasztos] érzésekhez. Olcsón ad olyan dolgokat, amelyeket csak drágán volna szabad megszerezni”⁵. Jelen esetben a giccs és a referenciális olvasásmód összefüggése tapasztalható. Szív eszköztárának nem titkolt eleme a giccs, ami bravúrosan nyújtózik 81 olyan elemek irányába is, amelyek nem megszokottak, saját szövegníverson belül kizökkentőnek hatnak, így egyfajta ironikus önreflexiót artikulálnak. A referencialitásnak ez az önirónia ad olyan élt, amit az arra érzékeny olvasók észrevehetnek a sorok közt, azonban azok, akik nyakig és odaadással merülnek bele a giccsbe, nehezen olvashatnak ki. A szöveg sikere, mint oly sokszor, az olvasó érzékenységén múlik.

Az álnév mögött alkotás és az ilyen módon írt irodalom olvasása kimondatlan megegyezést feltételez az olvasó és a szerző közt, ami a mű befogadását más szintre helyezi. Ez a szint pedig nem más, mint az aktuális szerző eltávolítása, mintegy valóságos karakter tulajdonítása a létrehozott álnévnek. Ez esetenként elnézőbb viszonyulást eredményez az esetlegesen túlkaraktériszt (vagy éppen dilettáns) megoldásokhoz (halmozásnak, giccsnek, képzavarnak stb.), amit egyébként messziről kerülnének az olvasók. Az álnév és a stílus karakterre fejlődése további bonyodalmakhoz vezethet, nem egyszer pedig a művek poétikájának szempontjából valójában teljesen felesleges eszmefuttatásokhoz. Ide tartozik még az a Fenyő Dániel által megfogalmazott gondolat, miszerint egy-egy szöveg olykor túl közel kerül a valósághoz, s így „közhelyes, naiv, vagy éppen álinaiv, rezignált fecsegéssé üresedik”. Darvasi a Szív-tárcákban önmagát tematizálja, s ez teszi a szövegeket egyszerre gyönyörűvé, izgalmassá – de esetenként lapossá is.

A *Meghívás...* körül alakuló diskurzus valójában sokkal inkább az olvasók előzetesen felmért igényei és a fikciót megalkotó fiktív karakter köré, mint inkább a kötet poétikai teljesítménye köré rendezhető. Főként azért is, mert Szívet az fémjelzi legjobban, hogy saját prózapoétikájának barokkos kakofóniájában lenyűgözően nagy öntudatossággal mozog. (S mókás módon, ahogyan az bizonyos kritikákban és adott szerzőkről szóló elméleti szövegekben megfigyelhető, prózapoétikájának jegyeit átveszi a róla nyilatkozók eszköztára is, például: „Szív Ernő megforgatja a kizökkent idő kerekét, s mit rákentek a századok, abból most tüchtig kis irodalmat fabrikál. Én kedvelem. Lelkes vagyok attól, hogy Szív Ernő magába szívta a mindent. Pontosabban a mindent is.”⁶)

A *Meghívás...* két tematikai egységgel dolgozik, ezek az egységek egybevágnak a kötet fejezetekre való felosztásával. Így alakul az első, második és harmadik fejezetből (*A patikus és a víz*, *Séta az Űllői úton* és *A zöld tinta kiapad*) egy Nyáry Krisztián-hangulatú ismeretterjesztő anekdota-fejezet, az

Aktuális kavicsok című fejezetből pedig egy a jelenkorhoz való közelítésnek könnyen engedő tematikai blokk (*Meghalt E... , A kórházudvaron, Egy könyv ünnepe*). A fejezetekből kiolvasható egyfajta időbeli fokozatiság és a mához közeledés is, a kezdő fejezet irodalomtörténeti alakjainak (Balassi, 82 Csokonai, Szendrey Júlia, Ady stb.) felbukkanása után az egység végén álló Márai- és Tandori-portrék legalábbis erre engednek következtetni.

A kötet szövegeit tematikusan keretezi két tárca. Ezek az iránymutató funkcióval bíró *Ars p* („Nem baj, hogy nem érti mindenki. Nem értik, hogy a szív fogalmaz, és isten akkor sincsen, ha diktál.”) után következő *Verecke, aprópénz* című tárca és párja, az utópisztikus hangvételő *Amikor elmennek a magyarok* című szöveg. A magyarok bejövetele és távozása egy-egy lázálmos-kaotikus eseményként megjelölt egység, ami valamilyen oknál fogva ugyan tematikusan nem illeszkedik a kötet kínálta irányvonalba, mégis nagyon izgalmas (kvázi) nyitó- és zárószöveggé funkcionál. Ezeknek a szövegeknek a specifikuma a stilisztikai jegyek egységességén túl még abban is kereshető, hogy a magyarországi olvasó nagyon könnyen tud azonosulni a százszor használt (vagy legalábbis hallott) megnyilatkozások hangulatával („Kijön a bakter, vödör vízzel mossa a sínt. Picsába, hagyjad már, Józsi, majd az eső.”), nemzetkarakterológiai alapvonásokkal? („Nem lesz jó, vagyis úgy lesz jó.”), a közös kulturális emlékezet motívumaival („Más következik, indulás! És menni külföld, mit munkaengedély, kofferban szalonna, két kiló kenyér”, vagy „Néha küldenek vissza pénzt. Csomagokat – morfondírozott. – Képeslapokat. Beszámolnak arról, mennyire sajnálják.”)

Szív szépen fogja össze az Üllői út szimbólumával (fákkal és sétával) mindazt az időt, amit a magyar irodalomtörténetből feldolgoz. A *Séta az Üllői úton* című egység kiemelkedő részei a *Karády Katalin* és a *Böhm Aranka* című szövegek, melyekben a nő nézőponttal újfent szépen játszik az elbeszélő. A lírai prózaszerkesztés itt jól támogatja a kegyetlenség és a traumatizált állapotot rekonstruáló narrátor mentális állapotát (szaggatott mondat szerkesztés, érzések és benyomások előtérbe helyezése, például a *Karády Katalin* elején: „De tényleg. A jószág semmiség. Beszakadt az összes körmöm, ujjaim véreznek. Testem különböző pontjain véraláfutások. Kék foltok, sárgák, élő, lélegző sebek. Ez a szenvedés mutat meg a világnak. Nem.”).

A *Meghívás...* harmadik fejezete, *A zöld tinta kiapad* bőven hoz témájában érdekes szövegeket, bár néhányszor túlzott intenzitással érződik a Szív-karakter kidomborított firkász-identitása, aki az izgalmas sztorikat nagy lendülettel és színes-plasztikus megoldásokkal adja át, ugyanakkor pedig kevésbé bízza magát az olvasóra. Nem dolgozik olyan motivikus elemekkel, melyek igényelnék az olvasó mentális bevonódását, és nem hagyja a történetet befejezetlenül, megadva az esélyt arra, hogy az olvasó az elhallgatásból olvashassa ki a lényegét.

Az utolsó fejezet pedig, mely az *Aktuális kavicsok* címet viseli, ahogyan korábban említettem, közelebb hozza a referenciális olvasat lehetőségét. Darvasi életének pillanatai (például séta Esterházyval a kórház udvarán), vagy az írói élet nehézségeit, a hírnév árát fejtegető írások (*Írt a néni, Hívott a fiú*) kifejezetten gyengén sikerült szövegei a kötetnek, mivel a narratívák kifutása olyan mértékben kiszámítható, hogy megfosztják az olvasót az intellektuális kihívástól.

Külön figyelmet érdemel a könyv végén található *Jegyzetek* rész, ahol kulcsok állnak az olvasó rendelkezésére, hogy rájőjön, ki is Rienzi Mariska, Sommer Jánosné, de Tandori karakterének feloldása is itt kap helyet („Aláírás, Tandori”). Emellett pedig hasonlóképpen túlesztétizált finomságként érvényesülhetnek ezek a kötetvégi jegyzetek. Ahogyan a kötet egészére érvényes, így erre a részre is, hogy jelenléte játékosan érdekes, még ha nem is teljesen indokolt. Tulajdonképpen olyan megoldás ez is, amely egyszerre aktivizálja a kötet prózapoétikai sajátosságait, s egyszerre azokon keresztül érvényesül. Darvasi a Szív-szövegeket az esetek túlnyomó részében rendkívüli profizmussal írja meg. Ilyenkor nagyon pontosan kiméri, okosan adagolja az iróniát, tudatosan szerkeszti és rendezi a narratív mozzanatokot, fokoz és felfuttat, plasztikus részleteket ad és elhallgatja az elhallgatni valót. Olykor azonban (s ez a kötet vége felé túlsúlyba kerül) többet hoz a szentimentalizmusból, a tét nélküliségből. A kötelező penzum gyötrelme alatt vergődő fiktív szerző a kiegészítést ugyan metanarratív keretbe ágyazva cinikusan problematizálja, mégsem igazán tudja felülírni kiindulópozícióját, s így tét nélküliségén túl csak valami könnyű, megfoghatatlan dolgot lehet kihámozni a sorok közül.

Mindent – azaz technikát és tematikát, mélységet és közömbösséget – összevetve Szív legújabb tárcakötete olyasmi, amit címe alapján feltételezhetünk róla: meghívás egy szabadidőklubba. Akinek van ideje, menjen, nem bánja meg. Ebben a szabadidőklubban lesz lehetőség tanulni és pihenni is. Főként ez utóbbira. (*Magvető, Bp., 2018*)

¹ DARVASI László, *Virágzabálók*, Magvető, Budapest, 2009, 13.

² POGRÁNYI Péter, *Szív küldi*, Revizoronline.com, 2017. június 1., <https://revizoronline.com/hu/cikk/6648/sziv-erno-az-irodalom-ellensegei/> (utolsó aktív elérés: 2019. május 21.)

³ NYÁRY Krisztián, *Írjál és szeressél. 125 szerelmes levél és történet*, Corvina, Budapest, 2018

⁴ S mellyel kapcsolatban Fenyő Dániel azt a nagyon helytálló megállapítást teszi, hogy „Humoruk és rendkívül jó stílusuk ellenére kétlem, hogy néhány kivételtől (mint a Böhm Aranka) eltekintve ugyanilyen hatásokkal bírnanak a szövegek, ha nem létező szépírók és szűkebb ismerősi körük állnának a központban.” Fenyő Dániel, *Az irodalom arcai*, Jelenkor.net, 2018. július 30., <http://www.jelenkor.net/visszhang/1086/az-irodalom-arcai> (utolsó aktív elérés: 2019. május 1.)

⁵ KOMLÓS Aladár, *A giccs*, Nyugat, 1931/13., <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00517/16168.htm> (utolsó aktív elérés: 2019. május 21.)

⁶ GROZDITS Hahó, *Szív Ernő magába szívta a Magyar Mindent. Is.*, Librarius, 2018. július 25., <https://librarius.hu/2018/07/25/sziv-erno-rienzi-mariska> (utolsó aktív elérés: 2019. május 1.)

⁷ Persze itt nyitva hagyom a kérdést: léteznek-e ilyenek?